

Luật sư công trong bảo vệ quyền con người: Định hướng phát triển ở Việt Nam

¹ThS. Nguyễn Mạnh Tuấn

¹Phòng Tổ chức - Tổng hợp, Trường Đại học Hải Dương

Email: tuanuhd.edu@gmail.com

Ngày nhận bài: 15/12/2025

Ngày chấp nhận đăng: 19/12/2025

Tóm tắt - Pháp luật về luật sư công trong quá trình tham gia bảo vệ quyền con người, quyền công dân đã trở thành những tiêu chuẩn toàn cầu. Vì vậy, việc nghiên cứu các quy định pháp luật quốc tế và pháp luật Việt Nam về nội dung này là rất cần thiết. Bài viết nhận diện nội hàm, khái quát hoá và sơ bộ phân tích so sánh những tiêu chuẩn quốc tế và các quy định của pháp luật trong nước về luật sư công trong quá trình tham gia bảo vệ quyền con người, định hướng phát triển ở Việt Nam. Trên cơ sở đó, bài viết liên hệ và gợi mở phương hướng để luật sư công tham gia bảo vệ quyền con người ở Việt Nam trong thời gian tới.

Từ khóa - Pháp luật, quyền con người, luật sư công.

1. ĐẶT VẤN ĐỀ

Bảo đảm quyền con người là bảo vệ phẩm giá vốn có thuộc về tất cả mọi người, mọi cá nhân đều cần được tôn trọng và được đối xử bình đẳng mà không có sự phân biệt đối xử nào về giới tính, ngôn ngữ, chủng tộc, màu da, quốc tịch, tôn giáo, nơi cư trú, nghề nghiệp, tình trạng khuyết tật, địa vị xã hội hay bất cứ tình trạng nào khác. Nghị quyết số 66-NQ/TW ngày 30/4/2025 của Bộ Chính trị về đổi mới công tác xây dựng và thi hành pháp luật đáp ứng yêu cầu phát triển đất nước trong kỷ nguyên mới đã đề ra rất nhiều các giải pháp quan trọng. Trong đó, giải pháp lớn được Nghị quyết đề ra là “đổi mới tư duy, định hướng xây dựng pháp luật theo hướng vừa bảo đảm yêu cầu quản lý nhà nước, vừa khuyến khích sáng tạo, giải phóng toàn bộ sức sản xuất, khơi thông mọi nguồn lực phát triển”. Đặc biệt Nghị quyết nêu rõ, nghiên cứu hình thành chế định luật sư công và cơ chế có điều kiện cho phép viên chức được hành nghề luật sư; bảo đảm việc công nhận và cho thi hành phán quyết trọng tài phù hợp với các chuẩn mực và thông lệ quốc tế... điều này sẽ tạo điều kiện giúp công dân, tổ chức biết sử dụng pháp luật khi có vướng mắc, tranh chấp pháp luật, góp phần bảo đảm an toàn xã hội, hạn chế các vụ việc khiếu kiện kéo dài, từ đó, người dân càng ngày càng tin vào chủ trương, đường lối lãnh đạo Đảng và Nhà nước.

2. NỘI DUNG

2.1. Khái niệm, vị trí và vai trò của luật sư công

Luật sư công (public defender) được hiểu là những luật sư do Nhà nước bổ nhiệm hoặc chi trả để đại diện pháp lý cho những cá nhân không có khả năng tài chính thuê luật sư trong các vụ án hình sự hoặc dân sự. Mục tiêu của luật sư công là bảo đảm quyền được bào chữa, quyền tiếp cận công lý và quyền được xét xử công bằng những quyền cơ bản được thừa nhận trong các công ước quốc tế về quyền

con người. Với trách nhiệm xã hội quan trọng này, luật sư công không chỉ tham gia bảo vệ quyền lợi pháp lý của những người có khả năng chi trả mà còn giúp những người có hoàn cảnh khó khăn tiếp cận dịch vụ pháp lý, từ đó đóng góp vào sự công bằng xã hội và thượng tôn pháp luật. Đồng thời, luật sư công giữ vai trò quan trọng trong việc bảo vệ quyền lợi hợp pháp của cá nhân và tổ chức trong các vụ án dân sự, hình sự và hành chính, tham gia tư vấn và hỗ trợ các thủ tục pháp lý, giúp khách hàng hiểu rõ quyền lợi, nghĩa vụ của mình, đồng thời đại diện cho họ tại tòa án khi cần thiết.

Trong xu thế hội nhập quốc tế hiện nay, vị trí và vai trò của các chuyên gia pháp lý công đang ngày càng trở nên quan trọng trong việc đảm bảo sự công bằng và minh bạch trong các quy trình tư pháp. Ngoài việc hỗ trợ cho các cá nhân và tổ chức có khả năng chi trả, chuyên gia pháp lý công còn thực hiện một nhiệm vụ xã hội quan trọng là cung cấp dịch vụ pháp lý miễn phí cho những người gặp khó khăn. Theo quy định của pháp luật Việt Nam, những người có thu nhập thấp hoặc thuộc các nhóm đối tượng đặc biệt, như người khuyết tật, người dân tộc thiểu số hoặc những cá nhân bị hạn chế khả năng tiếp cận pháp lý, sẽ được hưởng dịch vụ tư vấn và đại diện miễn phí. Đây là một phần trong nỗ lực của chính phủ nhằm đảm bảo rằng mọi người dân đều có cơ hội được tiếp cận và bảo vệ quyền lợi của mình trước pháp luật. Bên cạnh việc hỗ trợ trong các vụ án dân sự và hình sự, chuyên gia pháp lý công cũng đóng góp vào việc thực thi các quy định về hành chính. Điều này bao gồm việc đại diện cho cá nhân hoặc tổ chức trong các tranh chấp với cơ quan nhà nước hoặc tư vấn về các quy định pháp lý phức tạp liên quan đến quản lý hành chính, giúp khách hàng tránh vi phạm quy định và bảo vệ quyền lợi hợp pháp của mình trong các quyết định hành chính.

2.2. Khung pháp luật quốc tế về luật sư công và một số mô hình luật sư công trên thế giới có giá trị tham khảo cho Việt Nam

Pháp luật quốc tế quy định về luật sư công đã được Liên Hợp quốc và rất nhiều các quốc gia trên thế giới quy định cụ thể:

- Tuyên ngôn quốc tế về nhân quyền (UDHR) năm 1948: Điều 10 và Điều 11 nhấn mạnh quyền được xét xử công bằng và quyền được bảo vệ pháp lý.

- Công ước quốc tế về các quyền dân sự và chính trị (ICCPR) năm 1966: Điều 14 quy định rõ về quyền được xét xử công bằng, trong đó bao gồm quyền có luật sư được

chi định miễn phí nếu bị cáo không có khả năng chi trả và khi quyền lợi của công lý đòi hỏi.

- Nguyên tắc cơ bản của Liên Hợp Quốc về vai trò của luật sư (1990): Công nhận vai trò của luật sư trong việc bảo vệ quyền con người, đặc biệt với các đối tượng yếu thế, đồng thời yêu cầu các quốc gia bảo đảm khả năng tiếp cận luật sư không phân biệt hoàn cảnh kinh tế.

- Các hệ thống khu vực (Công ước châu Âu về quyền con người - ECHR; Hiến chương châu Phi về quyền con người và dân tộc) cũng đưa ra các quy định tương tự về quyền được luật sư bảo vệ và hỗ trợ pháp lý.

Chế định Luật sư công được coi là mới đối với Việt Nam nhưng trên thế giới mô hình luật sư công đã có ở nhiều nước. Ở châu Á có Singapore, Đông Timo, Israel; Châu Phi có Nam Phi; châu Âu có Vương Quốc Anh, Hungary, Moldova; châu Mỹ có Mỹ và Argentina; châu Á - Thái Bình Dương có nước Úc.

Một số quốc gia như Vương Quốc Bỉ, Hungary và Singapore và một số tiểu bang của Úc cung cấp luật sư công cho mọi công dân. Brasil là nước duy nhất mà Hiến pháp quy định một văn phòng luật sư công do chính phủ tài trợ với mục đích cụ thể là trợ giúp pháp lý, đại diện miễn phí cho bị cáo nghèo. Tu chính án 6 của Hiến pháp Hoa Kỳ thì quy định chính phủ phải cung cấp luật sư cho bị cáo nghèo trong các vụ án hình sự. Luật sư công tại Hoa Kỳ là luật sư được chính quyền quận, tiểu bang hoặc liên bang tuyển dụng hoặc ký hợp đồng.

Ngoài luật sư công, trên thế giới còn hai mô hình trợ giúp pháp lý khác là luật sư tư và mô hình lai giữa mô hình luật sư công và luật sư tư. Hệ thống pháp lý của Việt Nam ra đời muộn hơn nhiều so với các nước trên thế giới nên khi hình thành chế định trợ giúp pháp lý, từ kinh nghiệm của các nước khác, nước ta đã lựa chọn thực hiện hoạt động trợ giúp pháp lý theo mô hình lai giữa luật sư công và luật sư tư.

2.3. Quan điểm của Đảng và Nhà nước Việt Nam về khung pháp luật về luật sư công trong việc bảo vệ quyền con người

Ở Việt Nam, mặc dù còn gặp rất nhiều khó khăn song Đảng và Nhà nước ta luôn quan tâm đến việc bảo đảm quyền và lợi ích hợp pháp của công dân, năm 1997 Thủ tướng Chính phủ ban hành Quyết định số 734/TTg về việc thành lập hệ thống tổ chức trợ giúp pháp lý cho người nghèo, đối tượng chính sách đã đánh dấu cột mốc đầu tiên cho việc hình thành hệ thống cơ quan trợ giúp pháp lý ở Việt Nam, năm 2006 Luật Trợ giúp pháp lý (TGPL) chính thức được ban hành, sau đó, Luật được sửa đổi vào năm 2017. Kết luận số 69-KL/TW ngày 24/02/2020 của Ban Bí thư về tiếp tục thực hiện Chỉ thị số 33-CT/TW của Ban Bí thư về tăng cường sự lãnh đạo của Đảng đối với tổ chức và hoạt động của luật sư nêu rõ: "...Hoàn thiện cơ chế, chính sách khuyến khích, thu hút luật sư tham gia hoạt động tư vấn pháp luật, nhất là hoạt động tư vấn giải quyết tranh chấp quốc tế, phục vụ hội nhập quốc tế; tư vấn chính sách thu hút đầu tư, dự án kinh tế - xã hội ở Trung ương và địa phương".

Ngày 20/5/2020, Ban Bí thư ban hành kết luận số 73-KL/TW về tiếp tục thực hiện Chỉ thị số 39-CT/TW của Ban Bí thư về hợp tác với nước ngoài trong lĩnh vực pháp luật, cải cách hành chính, cải cách tư pháp; Nghị quyết số 27/NQ-TW ngày 09/11/2022 của Ban Chấp hành Trung ương đảng về tiếp tục xây dựng và hoàn thiện nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam trong giai đoạn mới; Nghị quyết số 66/NQ-TW ngày 30/4/2025 của Bộ Chính trị về đổi mới công tác xây dựng và thi hành pháp luật đáp ứng yêu cầu phát triển đất nước trong kỷ nguyên mới đều đã đưa ra nhiều chủ trương, chính sách về luật sư nói chung và luật sư công nói riêng. Nghị quyết số 623/NQ-UBTVQH15 của Ủy ban Thường vụ Quốc hội ngày 7/10/2022 về tiếp tục tăng cường hiệu lực, hiệu quả thực hiện chính sách, pháp luật về tiếp công dân và giải quyết khiếu nại, tố cáo giao Chính phủ chỉ đạo Bộ Tư pháp nghiên cứu về chế định "luật sư công" giữ vai trò đại diện, giúp chính quyền địa phương tham gia các hoạt động tố tụng tại cơ quan tố tụng khi có yêu cầu và báo cáo cấp có thẩm quyền xem xét, quyết định.

Gần đây nhất, ngày 30/4/2025, Bộ Chính trị đã ban hành Nghị quyết số 66-NQ/TW về đổi mới công tác xây dựng và thi hành pháp luật đáp ứng yêu cầu phát triển đất nước trong kỷ nguyên mới. Một những những nhiệm vụ, giải pháp lớn mà Nghị quyết số 66-NQ/TW đã chỉ ra là đổi mới tư duy, định hướng xây dựng pháp luật theo hướng vừa bảo đảm yêu cầu quản lý nhà nước, vừa khuyến khích sáng tạo, giải phóng toàn bộ sức sản xuất, khơi thông mọi nguồn lực phát triển. Theo đó, xây dựng và hoàn thiện pháp luật về tổ chức và hoạt động của các cơ quan tư pháp, bổ trợ tư pháp phù hợp với mục tiêu, định hướng cải cách tư pháp. Thúc đẩy phát triển mạnh mẽ hệ thống dịch vụ pháp lý, hỗ trợ pháp lý, trợ giúp pháp lý, đăng ký biện pháp bảo đảm để người dân và doanh nghiệp dễ tiếp cận pháp luật, quản trị rủi ro pháp lý. Ưu tiên nguồn lực hỗ trợ pháp lý cho khu vực kinh tế tư nhân. Nghị quyết số 66-NQ/TW yêu cầu cấp thiết: "Nghiên cứu hình thành chế định luật sư công và cơ chế có điều kiện cho phép viên chức được hành nghề luật sư; bảo đảm việc công nhận và cho thi hành phán quyết trọng tài phù hợp với các chuẩn mực và thông lệ quốc tế".

Bên cạnh đó, quan điểm của Đảng cộng sản Việt Nam về quyền con người, quyền công dân được ghi nhận, kế thừa và phát triển trong các Văn kiện Đại hội của Đảng qua các thời kỳ, Đại hội XIII của Đảng, trên cơ sở tổng kết 5 năm thực hiện Nghị quyết Đại hội lần thứ XII, 35 năm tiến hành công cuộc đổi mới, 30 năm thực hiện Cương lĩnh năm 1991, tiếp tục khẳng định lại các quan điểm đã được xác định trong các Đại hội trước, đó là "Tôn trọng, bảo đảm, bảo vệ QCN, quyền và nghĩa vụ cơ bản của công dân theo Hiến pháp năm 2013; gắn quyền công dân với nghĩa vụ và trách nhiệm công dân đối với xã hội"¹. Đây là quan điểm nhất quán, xuyên suốt đã được nêu trong Cương lĩnh xây dựng đất nước trong thời kỳ quá độ lên

¹ Đảng Cộng sản Việt Nam: Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII, Nxb.Chính trị quốc gia Sự thật, H.2021, tr 71.

chủ nghĩa xã hội, Cương lĩnh bổ sung, phát triển năm 2011, các Đại hội IX, X, XI, XII của Đảng. Hội nghị lần thứ 6 đã thông qua Nghị quyết số 27-NQ/TW ngày 9/11/2022 về tiếp tục xây dựng và hoàn thiện Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa trong giai đoạn mới, xác định mục tiêu tổng quát là thượng tôn Hiến pháp và pháp luật, tôn trọng, bảo đảm, bảo vệ hiệu quả quyền con người, quyền công dân và mục tiêu cụ thể đến năm 2030, hoàn thiện cơ bản các cơ chế bảo đảm quyền làm chủ của nhân dân, bảo đảm và bảo vệ quyền con người, quyền công dân. Đây là những định hướng, quan điểm, tầm nhìn quan trọng cho việc công nhận, tôn trọng, bảo đảm và bảo vệ quyền con người trong quá trình xây dựng và hoàn thiện Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa thực sự của nhân dân, do nhân dân và vì nhân dân trong giai đoạn mới. Việt Nam đã không ngừng hoàn thiện thể chế pháp luật về quyền con người đã từng bước nội luật hóa các chuẩn mực quốc tế về quyền con người vào Hiến pháp, pháp luật Việt Nam.

Hiến pháp năm 2013 là một cột mốc quan trọng đánh dấu nỗ lực hiến định các chuẩn mực về quyền con người của Việt Nam. Với 120 điều, Hiến pháp đã dành 36 điều quy định về quyền con người, quyền và nghĩa vụ của công dân; chế định về quyền con người, quyền và nghĩa vụ của công dân không chỉ được quy định ở chương riêng (Chương 2) còn nằm ở nhiều chương khác nhau của Hiến pháp. Trên cơ sở các nguyên tắc hiến định, hàng loạt các bộ luật chuyên ngành đã được ban hành, tạo cơ sở pháp lý toàn diện bảo đảm quyền con người về dân sự, chính trị; quyền kinh tế, xã hội và văn hóa; quyền của các nhóm xã hội dễ bị tổn thương trong xã hội².

2.4. Một số kiến nghị về giải pháp để xây dựng khung pháp luật về luật sư công ở Việt Nam

- Thứ nhất: Nhà nước cần hoàn thiện khung pháp luật về luật sư công ở Việt Nam phù hợp với pháp luật trong nước và quốc tế. Bổ sung quy định pháp luật về vị trí pháp lý và chức năng của luật sư công trong hệ thống pháp luật Việt Nam. Đồng thời, sửa đổi, bổ sung Luật Trợ giúp pháp lý theo hướng tiệm cận mô hình luật sư công quốc tế. Mở rộng đối tượng được trợ giúp pháp lý phù hợp với chuẩn mực quốc tế (không chỉ giới hạn ở hộ nghèo, người có công...) mà còn có nhiều đối tượng khác.

- Thứ hai: Nhà nước cần thành lập mô hình tổ chức luật sư công ở Việt Nam cho phù hợp tạo điều kiện cho các tổ chức cá nhân tham gia hoạt động luật sư công.

Nhà nước cần nghiên cứu thí điểm mô hình văn phòng luật sư công trực thuộc Nhà nước, có thể đặt tại các Tòa án hoặc cơ quan pháp lý độc lập. Đồng thời, xây dựng cơ chế phối hợp giữa luật sư tư và luật sư công để bảo đảm hiệu quả và tính chuyên môn cao.

- Thứ ba: Đào tạo và phát triển nguồn nhân lực chất lượng có kiến thức pháp luật để tham gia hoạt động luật sư công hiệu quả. Đây là nội dung rất cần thiết phải đưa

luật sư công và trợ giúp pháp lý vào chương trình đào tạo luật. Đồng thời, xây dựng chương trình đào tạo chuyên sâu cho trợ giúp viên pháp lý theo chuẩn mực quốc tế.

- Thứ tư: Tăng cường hợp tác quốc tế và chia sẻ kinh nghiệm về vị trí vai trò của luật sư công trong quá trình hoạt động và cung cấp các dịch vụ pháp lý. Nhà nước cần có cơ chế, chính sách phù hợp trong việc Hợp tác với các quốc gia có mô hình luật sư công... Tham gia các mạng lưới quốc tế về trợ giúp pháp lý để trao đổi kiến thức, nâng cao năng lực và chuẩn hóa hoạt động.

- Thứ năm: Cần có cơ chế thúc đẩy việc tham gia luật sư công đối với các luật sư đang làm việc và hoạt động hành nghề luật sư tại các văn phòng luật sư ngoài các cơ quan, đơn vị nhà nước.

Hoạt động của các luật sư tại các văn phòng luật sư ngoài nhà nước hiện nay là rất lớn, vì vậy Nhà nước cũng cần có cơ chế phù hợp để các luật sư hành nghề tại các văn phòng luật sư ngoài nhà nước có thể tham gia ký hợp đồng lao động... để có cơ hội được tham gia các hoạt động của luật sư công, tránh lãng phí nguồn lực lớn của đất nước.

3. KẾT LUẬN

Trong xu thế hội nhập quốc tế, việc xây dựng và phát triển mô hình luật sư công là một yêu cầu cấp thiết nhằm bảo đảm thực thi quyền con người, đặc biệt là quyền tiếp cận công lý và quyền được xét xử công bằng. Mặc dù ở Việt Nam Nhà nước đã rất quan tâm tạo điều kiện cho các tổ chức hành nghề luật sư, các luật sư tham gia bảo vệ quyền lợi cho các tổ chức, cá nhân theo quy định của Luật luật sư. Song đó chỉ là những hoạt động hành nghề luật sư của các cá nhân, tổ chức văn phòng luật sư ngoài nhà nước. Để góp phần thực hiện đúng chủ trương, đường lối của Đảng về việc xây dựng mô hình luật sư công Việt Nam cần có những bước đi cụ thể, toàn diện từ xây dựng hoàn thiện thể chế, hoàn thiện pháp luật, thiết lập tổ chức chuyên trách đến phát triển đội ngũ nhân lực có chất lượng. Định hướng này không chỉ giúp Việt Nam thực hiện cam kết quốc tế về quyền con người, mà còn củng cố nền tư pháp vì dân, hướng đến một Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa của nhân dân, do nhân dân và vì nhân dân trong kỷ nguyên mới của đất nước.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1] Công ước quốc tế về các quyền dân sự và chính trị (ICCPR) - Liên Hợp Quốc.
- [2] Luật Trợ giúp pháp lý 2017 - Quốc hội Việt Nam.
- [3] Báo cáo về các mô hình luật sư công của UNODC, UNDP.
- [4] Bộ luật Tố tụng hình sự 2015 - Quốc hội Việt Nam.
- [5] Nguyên tắc cơ bản về vai trò của luật sư - Liên Hợp Quốc, 1990.
- [6] Đảng Cộng sản Việt Nam: Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII, Nxb.Chính trị quốc gia Sự thật, H.2021, tr 71.
- [7] Việt Nam tăng cường thúc đẩy và bảo vệ quyền con người trong giai đoạn phát triển mới, Trung Hưng - Báo Nhân Dân, ngày 10/12/2023

² Việt Nam tăng cường thúc đẩy và bảo vệ quyền con người trong giai đoạn phát triển mới, Trung Hưng - Báo Nhân Dân, ngày 10/12/2023.